

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

315

Integracja i kryzysy na lokalnych i globalnych rynkach we współczesnym świecie

Tom 2

Redaktorzy naukowi

Jan Rymarczyk

Małgorzata Domiter

Wawrzyniec Michalczyk

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska, Aleksandra Śliwka

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: K. Halina Kocur

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-404-2 (tom 2)

ISBN 978-83-7695-327-4 (całość)

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Magdalena Nawrot, Marta Ostrowska, Nikolett Siklosi , Wpływ integracji w ramach strefy euro na konkurencyjność gospodarki narodowej w ujęciu międzynarodowym w kontekście kryzysu	11
Michał Nowicki , Konkurencyjność Unii Europejskiej a kryzys zadłużeniowy strefy euro	22
Alina Nychyk , Problem rozszerzenia Unii Europejskiej na przykładzie Ukrainy	32
Anna Odrobina , Alianse technologiczne w międzynarodowej współpracy badawczo-rozwojowej	41
Paweł Pasierbiak , Ekonomiczne efekty utworzenia strefy wolnego handlu między Unią Europejską i Koreą Południową	52
Sławomir Pastuszka , Wpływ kryzysu gospodarczego na rozwój nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej	63
Karolina Pawlak, Katarzyna Kita , Stan i perspektywy rozwoju handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi UE i NAFTA	75
Bożena Pera , Wymiana handlowa towarami zaawansowanymi technologicznie w krajach Unii Europejskiej w okresie dekonjunkury gospodarczej (2007-2012)	87
Agnieszka Piasecka-Głuszak , Korzyści z wdrożenia <i>lean management</i> w polskich przedsiębiorstwach w dobie kryzysu – wyniki badań ankietowych.....	99
Waldemar Pierzchlewski , Koncepcje zarządzania formą walki z kryzysem w przedsiębiorstwie	112
Eugeniusz M. Pluciński , Idea wielu prędkości integracji europejskiej – mit czy konieczność? Wybrane aspekty w kontekście zarządzania kryzysem w Eurolandzie	118
Katarzyna Puchalska , Innowacyjność regionu a nakłady na działalność innowacyjną podmiotów z kapitałem zagranicznym.....	131
Lukasz Puślecki , Strategiczne aliane technologiczne w sektorze biofarmaceutycznym – aliane otwartych innowacji	141
Zdzisław W. Puślecki , O niestabilności cen żywności na współczesnym rynku globalnym	150
Magdalena Rudnicka , Globalne tendencje w handlu usługami	162
Piotr Rybicki , Integracja lokalnych rynków gospodarczych w odniesieniu do instytucji klastra gospodarczego	172
Jan Rymarczyk , Internacjonalizacja i globalizacja giełd papierów wartościowych.....	181

Jerzy Rymarczyk , Antykryzysowe działania Europejskiego Banku Centralnego.....	201
Paweł Sekuła , Analiza determinant bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Europie.....	211
Anna Skoczylas , Zewnętrzne determinanty innowacji w Polsce	221
Joanna Skrzypczyńska , Przyczyny braku kompromisu w Rundzie Rozwoju WTO	229
Przemysław Skulski , Wykorzystanie reklamy na międzynarodowym rynku uzbrojenia	237
Tadeusz Sporek , Znaczenie Indii i Chin w globalnej gospodarce.....	252
Ewelina Stachurska-Rak , Argentyński kryzys gospodarczy – scheda peronizmu	260
Michał Staszków , Parki naukowo-technologiczne - miejsce wsparcia innowacyjnego biznesu.....	269
Beata Stępień , Zarządzanie wartością dla klienta w przedsiębiorstwach polskich i międzynarodowych – teoria a wyniki badań empirycznych	278
Agnieszka Szańca , Rola międzynarodowego zarządzania zasobami ludzkimi w projektach wielokulturowych	289
Barbara Szymoniuk , Procesy integracyjne przedsiębiorstw w klastrach w warunkach spowolnienia gospodarczego.....	299
Alina Szypulewska-Porczyńska , Delegowanie pracowników w UE: zasady i analiza empiryczna	308
Paweł Śliwiński , Struktura rachunku finansowego w bilansie płatniczym a zaburzenia na rynku walutowym w Polsce w okresie 2000-2012	319
Bogdan Ślusarz, Aleksandra Mitela-Grzybek , Polityka regionalna Unii Europejskiej i jej wpływ na kształtowanie zrównoważonego rozwoju regionu lubuskiego.....	329
Jowita Świerczyńska, Klemens Budzowski , Instytucja upoważnionego przedsiębiorcy w Unii Europejskiej.....	340
Maciej Walkowski , Dylematy Polski związane z potencjalnym uczestnictwem w europejskim projekcie unii bankowej	351
Zbigniew Wiktor , Wpływ światowego kryzysu na gospodarkę i politykę Chin. Czy można mówić o kryzysie w Chinach?	364
Marta Winiewicz-Bosy , Wpływ kryzysu na wyścigi konne na świecie.....	377
Eugeniusz Wojciechowski, Aldona Podgórnjak-Krzykacz , Jakość rządzenia w warunkach kryzysu	390
Marek Wróblewski , Aktywność pożyczkowa MFW wobec globalnego kryzysu finansowego.....	401
Waldemar Zadworny , Ocena efektywności systemu zarządzania środowiskowego według normy ISO 14001 w przedsiębiorstwach województwa lubelskiego.....	413
Dominika Zenka-Podlaszewska , Rola zarządzania ryzykiem oraz przejrzystości w łańcuchach dostaw w złożonych warunkach gospodarowania.....	425

Wojciech Zysk , Międzynarodowe obroty usługowe w latach 2004-2011	435
Katarzyna Żukrowska , Czynniki integrujące i dezintegrujące rynki regionalne i globalne podczas dekonjunktury na przykładzie kryzysu 2008+ ...	446
Anna Żyła , Charakterystyka azjatyckiego modelu rozwoju gospodarczego w świetle teorii oraz doświadczeń krajów zaliczanych do pierwszej i drugiej generacji „azjatyckich tygrysów”	459

Summaries

Magdalena Nawrot, Marta Ostrowska, Nikolett Siklosi , Impact of integration within the euro zone on the international competitiveness of the national economy in the context of the crisis	20
Michał Nowicki , Competitiveness of the European Union in the context of euro zone debt crisis	31
Alina Nychyk , The problem of the European Union enlargement on the example of Ukraine.....	40
Anna Odrobina , Technology alliance in international R&D cooperation.....	51
Paweł Pasierbiak , Economic effects of the European Union-South Korea free trade agreement.....	62
Sławomir Pastuszka , Impact of the economic crisis on the development of the new Member States of the European Union	74
Karolina Pawlak, Katarzyna Kita , State and growth prospects of foreign trade in agri-food products of the European Union and NAFTA	86
Bożena Pera , International trade of the European Union in high technology products during the economic downturn (2007-2012)	98
Agnieszka Piasecka-Głuszak , The benefits of implementing lean management in Polish enterprises in the era of crisis – survey results.....	111
Waldemar Pierzchlewski , Management conceptions as a form of a fight with a crisis in an enterprise	117
Eugeniusz M. Pluciński , The idea of “multi speed” of European integration: myth or necessity? Selected aspects in the context of the management of crisis within eurozone	130
Katarzyna Puchalska , Innovativeness of a region vs. expenditures on innovative activities of entities with foreign capital.....	140
Łukasz Puślecki , Strategic technology alliances in the biopharmaceutical industry – open innovation alliances	149
Zdzisław W. Puślecki , About the volatility of food prices in the modern global market	161
Magdalena Rudnicka , Global trends in services trade.....	171
Piotr Rybicki , Integration of local economic markets in relation to economic cluster institution	180

Jan Rymarczyk , Internationalization and globalization of stock exchanges ..	200
Jerzy Rymarczyk , Anti-crisis measures of the European Central Bank	210
Paweł Sekuła , An analysis of the determinants of foreign direct investment in Europe.....	220
Anna Skoczylas , International determinants of innovation in Poland.....	228
Joanna Skrzypczyńska , The reasons for the lack of compromise in the negotiations in the WTO Development Round	236
Przemysław Skulski , The use of advertisement on the international arms market	250
Tadeusz Sporek , The importance of India and China in the global economy.	259
Ewelina Stachurska-Rak , The economic crisis in Argentina – legacy of Peronism.....	268
Michał Staszaków , Science and technology parks – support for innovative business.....	277
Beata Stępień , Customer Value Management in Polish and international enterprises – the theory and empiric analysis outcome	288
Agnieszka Szańca , The role of international human resource management in multicultural projects	298
Barbara Szymoniuk , Integrational processes of enterprises in clusters in the conditions of economic downturn	307
Alina Szypulewska-Porczyńska , Posting of workers in the European Union: rules and empirical analysis.....	318
Paweł Śliwiński , Structure of financial account in the balance of payments and foreign exchange market disorders in Poland in the period from 2000 to 2012	328
Bogdan Ślusarz, Aleksandra Mitela-Grzybek , European Union regional policy and its impact on the sustainable development of the Lubuskie region	339
Jowita Świerczyńska, Klemens Budzowski , Authorised economic operator in the European Union	350
Maciej Walkowski , Polish dilemmas regarding a potential participation in the European banking union.....	363
Zbigniew Wiktor , The influence of the world crisis on the economy and policy of China. Is there a crisis in China?	376
Marta Wincewicz-Bosy , Impact of the crisis on horse racing in the world	389
Eugeniusz Wojciechowski, Aldona Podgórnjak-Krzykacz , The quality of governance in the conditions of the crisis.....	400
Marek Wróblewski , International Monetary Fund's lending activity towards the global financial crisis	412
Waldemar Zadworny , Assessment of effectiveness of Environmental Management System in accordance with ISO 14001 in enterprises of the Lublin Voivodeship.....	424

Dominika Zenka-Podlaszewska , The role of risk management and visibility in supply chains under complex economic conditions	434
Wojciech Zysk , International trade in services in the years 2004-2011	445
Katarzyna Żukrowska , Integrating and disintegrating factors of regional and global markets during the downturn of economy on the example of 2008+ crisis.....	458
Anna Żyła , Characteristics of the Asian model of economic development in the light of international relations theories and the economic experience of East Asian tigers	470

Karolina Pawlak, Katarzyna Kita

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

STAN I PERSPEKTYWY ROZWOJU HANDLU ZAGRANICZNEGO PRODUKTAMI ROLNO-SPOŻYWCZYMI UE I NAFTA¹

Streszczenie: Celem artykułu jest przedstawienie stanu i możliwych scenariuszy rozwoju wymiany handlowej w sektorze rolno-spożywczym UE i NAFTA, w warunkach implementacji nowego porozumienia rolnego wynegocjowanego pod auspicjami WTO. Projekcje *ex ante* wykonano przy użyciu modelu równowagi ogólnej Global Trade Analysis Project. Symulacje przeprowadzono w dwóch wariantach, różniących się stopniem redukcji taryf celnych. W pierwszym przyjęto, że liberalizacja światowego handlu rolnego będzie postępować zgodnie z propozycjami zawartymi w *draft modalities* z grudnia 2008 roku, natomiast w drugim założono pełną multilateralną liberalizację światowych obrotów rolnych.

Słowa kluczowe: eksport, import, produkty rolno-spożywcze, UE, NAFTA, liberalizacja handlu światowego.

1. Wstęp

Zmiany zachodzące w handlu międzynarodowym w ciągu minionych kilkunastu lat polegają przede wszystkim na zacieśnianiu związków w ramach istniejących ugrupowań integracyjnych, powstawaniu nowych stref handlowych oraz dążeniu do liberalizacji zasad wymiany handlowej w skali światowej². Można stwierdzić, że wolumen i struktura współczesnego handlu światowego, w tym także rolno-spożywczego, jak również poziom przewag konkurencyjnych uzyskiwanych przez jego uczestników jest wypadkową dwóch przeciwstawnych, ale wyraźnie ząębających się tendencji, tj. multilateralizmu i regionalizmu.

¹ Artykuł finansowany przez Narodowe Centrum Nauki ze środków na naukę w ramach projektu badawczego z zakresu badań podstawowych – SONATA nr 2011/01/D/HS4/03830, pt. „Konkurencyjność sektora rolno-spożywczego krajów Unii Europejskiej (pozycjonowanie i typologie w ujęciu *ex post* i *ex ante*) – wnioski dla Polski”.

² G. Dybowski, *Uwarunkowania handlu zewnętrznego Polski towarami rolno-spożywczymi*, [w:] *Identyfikacja priorytetów w modernizacji sektora rolno-spożywczego w Polsce*, FAPA, Warszawa 1998.

Bhagwati w okresie po II wojnie światowej wyróżnia dwie fazy regionalizmu³. Pierwsza fala regionalizmu pojawiła się według niego w późnych latach pięćdziesiątych i wczesnych latach sześćdziesiątych XX wieku i objęła kraje zarówno rozwinięte, jak i rozwijające się. Idea regionalnej integracji gospodarczej zakorzeniła się w tym czasie w Europie⁴, Azji, Australii i Nowej Zelandii, Ameryce Łacińskiej i Afryce. Druga fala regionalizmu rozpoczęła się w latach osiemdziesiątych XX wieku, ale jej rozkwit przypadł na lata dziewięćdziesiąte. Według danych Banku Światowego, w latach 1990-1998 w życie weszły 82 regionalne porozumienia handlowe, a ponad połowa z istniejących obecnie stref wolnego handlu i unii celnych została utworzona bądź zmodyfikowana właśnie w tym okresie⁵. W centrum współczesnego regionalizmu, w przeciwieństwie do jego wczesnych form, znalazły się kraje rozwinięte⁶ położone w trzech głównych regionach świata, tj. Europie, obu Amerykach i w Azji. Tym samym wszystkie kraje odgrywające główną rolę na rynkach międzynarodowych zaangażowały się w tworzenie bloków handlowych, które zaczęły w istotny sposób wpływać na handel światowy.

Według danych WTO, na początku stycznia 2013 roku na świecie obowiązywały 354 regionalne porozumienia handlowe⁷. Największymi spośród nich eksporterami i importerami żywności są Unia Europejska (UE) i Północnoamerykańska Strefa Wolnego Handlu (North American Free Trade Agreement – NAFTA)⁸. Obok uwarunkowań wewnętrznych, do których należy zaliczyć wielkość, jakość, strukturę

³ J. Bhagwati, *Regionalism versus multilateralism*, "The World Economy" 1992, vol. 15, no. 5. Szerzej na temat historii regionalizmu zob. m.in.: N. Grimwade, *International Trade Policy. A Contemporary Analysis*, Routledge, London-New York 1996; T. Carpenter, *A Historical Perspective on Regionalism*, [w:] *Multilateralizing Regionalism. Challenges for the Global Trading System*, red. R. Baldwin, P. Low, Cambridge University Press, Cambridge 2009; K. Śledziwska, *Regionalizm handlowy w XXI wieku. Przesłanki teoretyczne i analiza empiryczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2012.

⁴ Początków regionalizmu można by upatrywać już w ustanowieniu niemieckiego związku celnego (Zollverein) w 1853 roku, ale powszechnie za genezę regionalizmu w Europie Zachodniej uznaje się utworzenie w 1957 roku Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG).

⁵ M. Bijak-Kaszuba, *Regionalna liberalizacja handlu międzynarodowego a zmiany strukturalne zagranicznych obrotów towarowych kraju uczestniczącego (na przykładzie Polski)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2003.

⁶ Fiorentino, Crawford i Toqueboeuf wskazują, że w grudniu 2007 roku 26% wszystkich obowiązujących regionalnych umów handlowych notyfikowanych na podstawie art. XXIV GATT stanowiły porozumienia zawarte pomiędzy krajami rozwiniętymi, a po 37% wiązało odpowiednio kraje rozwinięte i rozwijające się oraz wyłącznie państwa rozwijające się. R.V. Fiorentino, J. Crawford, Ch. Toqueboeuf, *The Landscape of Regional Trade Agreements and WTO Surveillance*, [w:] *Multilateralizing Regionalism*, red. R. Baldwin, P. Low, Cambridge University Press, Cambridge 2009.

⁷ Regional Trade Agreements Information System (RTA-IS), [http://rtais.wto.org/UI/PublicMaintainRTA Home.aspx](http://rtais.wto.org/UI/PublicMaintainRTAHome.aspx), 15.03.2013.

⁸ NAFTA, powstała na mocy umowy zawartej 17 grudnia 1992 roku przez Kanadę, Meksyk i Stany Zjednoczone Ameryki Północnej (USA), była logiczną konsekwencją procesów integracyjnych na obszarze Ameryki Północnej, a zarazem pierwszym porozumieniem handlowym, którego uczestnikami były kraje zarówno rozwinięte (Kanada, USA), jak i rozwijające się (Meksyk).

i efektywność wykorzystania posiadanych zasobów produkcyjnych, istotnym czynnikiem kształtującym poziom i strukturę handlu rolnego są uwarunkowania zewnętrzne, które można sprowadzić do zagranicznej i międzynarodowej polityki ekonomicznej. W tym kontekście na uwagę zasługują procesy dalszej liberalizacji światowych obrotów rolnych na forum WTO. Celem artykułu jest przedstawienie stanu i możliwych scenariuszy rozwoju wymiany handlowej w sektorze rolno-spożywczym UE i NAFTA, w warunkach implementacji nowego porozumienia rolnego, wynegocjowanego pod auspicjami WTO.

2. Materiał i metoda badań

W analizie *ex post* wykorzystano ostatnie dostępne dane statystyczne pochodzące z bazy Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (UNCTAD). Badaniem objęto handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi, sklasyfikowanymi w działach 0, 1, 4 i 22 Międzynarodowej Standardowej Klasyfikacji Handlu SITC (Standard International Trade Classification).

Projekcje *ex ante* wykonano przy użyciu modelu Global Trade Analysis Project (GTAP), opracowanego w 1992 roku w centrum Global Trade Analysis, działającym przy Katedrze Ekonomiki Rolnictwa (Department of Agricultural Economics) Uniwersytetu Purdue. Jako model równowagi ogólnej GTAP opiera się z jednej strony na odpowiednio zaadaptowanej macierzy przepływów międzygałęziowych (*input-output*) Leontiefa, a z drugiej – na założeniu równowagi walrasowskiej⁹. Z matematycznego punktu widzenia jest zbiorem równań opisujących zachowania podmiotów gospodarczych, tj. producentów, konsumentów i rządów poszczególnych krajów/regionów świata, na krajowych rynkach czynników produkcji oraz krajowych i międzynarodowych rynkach dóbr finalnych. Na każdym z nich popyt i podaż są równoważone przez cenę, nazywaną ceną czyszczącą rynek (market *clearing price* – cena równowagi)¹⁰.

⁹ Por. J. Gadomski, J.W. Owsiański, *Ekometryczny model do badania wpływu unijnej i krajowej polityki rolnej na wyniki polskiego rolnictwa. Założenia i wstępne analizy*, [w:] *Rozwój sektora rolno-spożywczego w Polsce na tle tendencji światowych*, red. A. Kowalski, M. Wigier, Raport Programu Wieloletniego 2005-2009 nr 101, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2008.

¹⁰ Por. P. Berck, A. Dabalén, *A CGE model for California tax policy analysis: a review of literature*, CUDARE Working Paper no. 767, Department of Agricultural and Resource Economics, University of California, Berkeley 1995. Modele równowagi ogólnej, jako że wywodzą się z teorii równowagi ogólnej Walrasa, bazują na neoklasycznym założeniu, że ceny towarów, usług i czynników produkcji kształtują się na rynku w sposób swobodny i równoważący popyt z podażą (J.B. Shoven, J. Whalley, *Applied general-equilibrium models of taxation and international trade: an introduction and survey*, "Journal of Economic Literature" 1984, vol. 22, no. 3). Modele takie opisują niezależnie od siebie kształtowanie się zdolności podażowych zarówno gospodarki, jak i popytu. Istotą modeli równowagi ogólnej jest przesłanka, że w długim okresie gospodarka rozwija się w rezultacie stałych dostosowań popytu i podaży, które odbywają się w konsekwencji zmian struktury swobodnie kształtujących się cen produktów i czynników produkcji, informującej konsumentów o kosztach produkcji poszczególnych

W zakresie liberalizacji wymiany zagranicznej symulacje przeprowadzono w dwóch wariantach, różniących się stopniem redukcji taryf celnych. W pierwszym przyjęto, że obniżka stawek celnych odbywać się będzie zgodnie z propozycjami zawartymi w *modalities*, negocjowanymi na forum WTO w grudniu 2008 roku, a ponadto zrezygnuje się ze stosowania wszelkich dotacji do eksportu żywności¹¹. Zastosowano pasmową formułę redukcji stawek celnych¹², przewidującą, że wszystkie taryfy, w zależności od wysokości, mają być podzielone na cztery pasma redukcyjne. Do każdego z tych pasm ma być zastosowany inny współczynnik redukcji – tym większy, im wyższy poziom taryf celnych (tab. 1). Dla porównania (wariant 2) przeprowadzono także symulację rezultatów pełnej multilateralnej liberalizacji światowego handlu rolnego, przejawiającej się całkowitą likwidacją taryf celnych i subsydiów eksportowych.

Tabela 1. Propozycje redukcji ceł na artykuły rolne zawarte w *Modalities on Agriculture* z dnia 6 grudnia 2008 roku

Pasma redukcyjne <i>ad valorem</i> (w %)	Proponowana redukcja cła (w %)	Pasma redukcyjne <i>ad valorem</i> (w %)	Proponowana redukcja cła (w %)
Kraje rozwinięte		Kraje rozwijające się	
(0;20>	50	(0;30>	2/3 stawki redukcji proponowanej dla krajów rozwiniętych
(20;50>	57	(30;80>	
(50;75>	64	(80;130>	
Powyżej 75	70	Powyżej 130	

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Revised draft modalities for agriculture*, TN/AG/W/4/Rev.4, WTO, 6.12.2008.

Aktualna baza danych GTAP (The GTAP 8 Data Base), opracowana na podstawie tablic przepływów międzygałęziowych, danych makroekonomicznych oraz dotyczących handlu międzynarodowego, wsparcia rządowego i protekcji, obejmuje

dóbr i usług oraz zmuszającej producentów do zgodnej z decyzjami konsumentów alokacji czynników produkcji. Zob.: W.M. Orłowski, *Koszty i korzyści z członkostwa w Unii Europejskiej: metody, modele, szacunki*, CASE, Warszawa 2000, (za:) S. Devarajan, D.S. Go, *The simplest dynamic general-equilibrium model of an open economy*, "Journal of Policy Modeling" 1998, vol. 20, no. 6; S. Robinson, D.W. Roland-Holst, *Macroeconomic structure and computable general equilibrium models*, "Journal of Policy Modeling" 1988, vol. 10, no. 3. Szerzej na temat modelu GTAP zob.: T.W. Hertel, M.E. Tsigas, *Structure of GTAP*, [w:] *Global Trade Analysis. Modeling and Applications*, red. T.W. Hertel, Cambridge University Press, Cambridge 1997; K. Pawlak, *Międzynarodowa zdolność konkurencyjna sektora rolno-spożywczego krajów Unii Europejskiej*, Rozprawy Naukowe nr 448, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań 2013.

¹¹ *Revised draft modalities for agriculture*, TN/AG/W/4/Rev.4, WTO, 6.12.2008.

¹² Redukcje dotyczą stawek Klauzuli Największego Uprzywilejowania (KNU). W procesie implementacji zobowiązań redukcyjnych członkowie WTO będą mogli skorzystać z prawa wprowadzenia mniejszej, niż wynikająca z pasmowej formuły redukcyjnej, redukcji ceł na tzw. towary wrażliwe. Ze względu na brak list towarów wrażliwych w analizie pominięto tę kwestię.

129 krajów/regionów świata oraz 57 sektorów (grup produktów lub produktów) gospodarek narodowych. W prowadzonych badaniach można przyjąć agregację standardową zaproponowaną przez twórców modelu, zaprojektowaną przez jego innych użytkowników bądź też stworzyć własną, dostosowaną do potrzeb wykonywanej analizy. Przystępując do realizacji zamierzenia badawczego standardową agregację bazy danych modelu zmodyfikowano i dostosowano do potrzeb prowadzonego badania, wyodrębniając 8 grup krajów – ważniejszych regionalnych ugrupowań integracyjnych uczestniczących w światowym rynku rolnym (w tym UE-27 i NAFTA) oraz 11 grup produktów (zboża; owoce, warzywa i orzechy; nasiona i owoce oleistych; oleje i tłuszcze roślinne; cukier; mięso, podroby i przetwory mięsne; mleko i produkty mleczarskie; pozostałe surowce roślinne; nieprzetworzone produkty pochodzenia zwierzęcego; pozostałe produkty żywnościowe, pozostałe produkty i usługi). Ekstrapolację zmian obrotów handlowych wykonano metodą estymacji nieliniowej Gragga¹³.

3. Wolumen i struktura handlu artykułami rolno-spożywczymi UE-27 i NAFTA w 2011 roku

Największym w skali świata eksporterem i importerem artykułów rolnych i żywnościowych są kraje UE-27, które w 2011 roku na zagraniczne zakupy produktów rolno-spożywczych wydatkowały niemal 547 mld USD, a z tytułu sprzedaży rodzimych towarów na rynkach zagranicznych uzyskiwały 559 mld USD, co stanowiło około 40% globalnych obrotów rolnych (tab. 2). Przeważającą ich część realizowano w ramach tzw. handlu wewnątrzspółnotowego. Transakcje eksportowe zawierane między krajami członkowskimi Wspólnoty można bowiem oszacować na około 76%, a importowe – 69% wszystkich, co jednocześnie dowodzi, że poza efektem kreacji utworzenie strefy preferencyjnego handlu wywołało silny efekt jego przesunięcia. W rezultacie reorientacji uległa struktura geograficzna wymiany, a bardziej efektywni, ale niekorzystający z preferencji partnerzy handlowi z państw spoza strefy, zostali zastąpieni mniej efektywnymi, ale traktowanymi preferencyjnie dostawcami z innych krajów członkowskich Wspólnoty¹⁴. Relatywnie niewielkie było w UE-27 znaczenie sektora rolno-żywnościowego w handlu regionalnym. Udział obrotów rolno-spożywczych w handlu towarowym ogółem Wspólnoty wynosił w 2011 roku około 9%.

¹³ Estymacja nieliniowa stanowi ogólną procedurę dopasowania, która służy do oszacowania dowolnego rodzaju zależności między zmienną zależną (objaśnianą) a zmiennymi niezależnymi. Błędy szacunków wykonanych przy użyciu takich metod są mniejsze niż w przypadku estymacji liniowej.

¹⁴ Szerzej na temat efektu kreacji i przesunięcia w handlu artykułami rolno-spożywczymi krajów UE z regionu Europy Środkowej i Wschodniej zob.: K. Pawlak, *The static effects of customs union in agri-food trade of the New Member States of the European Union*, "Annals of The Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists" 2011, vol. XIII, no. 6.

Tabela 2. Handel produktami rolno-spożywczymi UE-27 i NAFTA w 2011 roku

Wyszczególnienie		Eksport		Import	
		UE-27	NAFTA	UE-27	NAFTA
Handel rolno-spożywczy ogółem (w mld USD) ^a		558,8	196,5	546,8	170,4
Udział regionu w światowym handlu rolno-spożywczym (w %)		40,3	14,2	39,1	12,3
Udział handlu rolno-spożywczego w całkowitym handlu towarowym regionu (w %)		9,3	8,6	9,0	5,6
Wewnątrzregionalny handel rolno-spożywczy	Mld USD	425,0	80,4	378,7	78,4
	Udział w handlu rolno-spożywczym regionu (w %)	76,1	40,9	69,3	46,0
Handel rolno-spożywczy z krajami trzecimi	Mld USD	133,8	116,1	168,1	92,0
	Udział w handlu rolno-spożywczym regionu (w %)	23,9	59,1	30,7	54,0

a – wartość obejmuje działy 0, 1, 4 i 22 Międzynarodowej Standardowej Klasyfikacji Handlu SITC (Standard International Trade Classification).

Źródło: UNCTADStat, <http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx>, 07.03.2013; obliczenia własne.

Spośród produktów zwierzęcych ważną pozycję w strukturze wspólnotowego eksportu artykułów rolno-żywnościowych zajmowały mięso i przetwory mięsne oraz produkty mleczarskie. Z tytułu zagranicznej sprzedaży tych grup asortymentowych uzyskiwano odpowiednio 72,3 mld USD oraz 59,4 mld USD, co stanowiło około 13% i 10,5% przychodów eksportowych ogółem oraz dawało UE-27 niemal 51-procentowy i 67-procentowy udział w eksporcie światowym (tab. 3 i 4). Najistotniejszymi produktami pochodzenia roślinnego eksportowanymi z UE-27 były z kolei warzywa i owoce oraz zboża i przetwory zbożowe, zapewniające Wspólnocie odpowiednio blisko 16% i 10,5% całkowitych przychodów z eksportu produktów rolno-spożywczych. Wartościowo rzecz ujmując, około 40% warzyw i owoców oraz 1/3 zbóż i przetworów zbożowych dostarczanych na rynek globalny pochodziła z UE-27. Z wyjątkiem warzyw i owoców, znaczenie omawianych grup towarowych w strukturze importu było mniejsze niż w eksporcie, a Wspólnota generowała w ich zakresie dodatnie saldo obrotów, kształtujące się w granicach od 8,9 mld USD do 14,3 mld USD. Należy jednak podkreślić, że duża intensywność importu i prawie 10-miliardowy deficyt bilansu handlowego w obrotach produktami ogrodnictwymi był determinowany komplementarnością oferty importowej względem produkcji wewnątrzwspólnotowej. Ponadto wzrost przywozu owoców i warzyw stymulował wzrost dochodów ludności w nowych krajach członkowskich Wspólnoty i zmieniające się wraz z nim nawyki żywieniowe, zakładające zwiększenie udziału owoców i warzyw w strukturze konsumpcji artykułów żywnościowych¹⁵.

¹⁵ H. Witzke, S. Noleppa, *EU agricultural production and trade: Can more efficiency prevent increasing 'land-grabbing' outside of Europe?*, Research Report of Agripol Network for Policy Advice, 2010, available at <http://agripol.de>.

Tabela 3. Struktura asortymentowa handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi UE-27 i NAFTA w 2011 roku

Grupa produktów	Eksport				Import				Saldo	
	UE-27		NAFTA		UE-27		NAFTA		UE-27	NAFTA
	mld USD	%	mld USD	%	mld USD	%	mld USD	%	mld USD	
Zwierzęta żywe	13,1	2,3	3,3	1,7	9,5	1,7	2,7	1,6	3,6	0,6
Mięso i przetwory mięsne	72,3	12,9	22,6	11,5	61,1	11,2	12,2	7,2	11,2	10,3
Produkty mleczarskie	59,4	10,6	4,7	2,4	45,1	8,2	3,9	2,3	14,3	0,7
Zboża i przetwory zbożowe	57,8	10,4	43,2	22,0	49,0	9,0	16,6	9,7	8,9	26,6
Warzywa i owoce	88,6	15,9	34,6	17,6	98,6	18,0	36,3	21,3	-9,9	-1,7
Cukier i wyroby cukiernicze	14,4	2,6	5,1	2,6	16,7	3,0	7,9	4,7	-2,3	-2,9
Ogółem	558,8	100,0	196,5	100,0	546,8	100,0	170,4	100,0	12,1	26,1

Źródło: UNCTADStat, <http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx>, 07.03.2013; obliczenia własne.

Drugim co do wielkości uczestnikiem międzynarodowych rynków rolno-spożywczych były kraje NAFTA, które realizując w 2011 roku eksport rzędu 196,5 mld USD oraz import o wartości przewyższającej 170 mld USD, odpowiadały za około 14% światowego eksportu i 12% importu, z czego około 41-46% było skoncentrowane w regionie (tab. 2). Udział eksportu rolno-spożywczego w całkowitym eksporcie towarowym państw NAFTA był niewiele niższy od odnotowanego w krajach UE-27, mniejsze było jednak znaczenie importu żywności, co wskazuje na wyższy poziom samowystarczalności żywnościowej państw należących do NAFTA, zwłaszcza USA¹⁶ i Kanady, a w konsekwencji mniejszy stopień penetracji importowej rynku w tym regionie.

Tabela 4. Udziały UE-27 i NAFTA w światowym handlu produktami rolno-spożywczymi w 2011 roku (w %)

Grupa produktów	Eksport		Import	
	UE-27	NAFTA	UE-27	NAFTA
Zwierzęta żywe	60,8	15,4	45,7	12,9
Mięso i przetwory mięsne	50,9	15,9	45,0	9,0
Produkty mleczarskie	66,8	5,2	51,3	4,5
Zboża i przetwory zbożowe	33,9	25,3	27,1	9,2
Warzywa i owoce	40,6	15,9	45,3	16,7
Cukier i wyroby cukiernicze	25,0	8,8	27,4	13,1
Ogółem	40,3	14,2	39,1	12,2

Źródło: UNCTADStat, <http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx>, 07.03.2013; obliczenia własne.

¹⁶ Szerzej na temat handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi USA zob.: K. Pawlak, *Rozwój handlu zagranicznego produktami rolnymi USA*, „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” 2011, nr 3.

W strukturze towarowej handlu rolno-spożywczego NAFTA dominowały produkty pochodzenia roślinnego (tab. 3 i 4). Udział zbóż i przetworów zbożowych oraz warzyw i owoców eksportowanych z tego ugrupowania stanowił odpowiednio 22% i ponad 17,5% całości eksportu rolno-spożywczego, co w skali globalnej przekładało się na 25-procentowy i niemal 16-procentowy udział w rynku światowym. Jednocześnie kraje NAFTA absorbowwały około 9% i 16,5% globalnego importu tych grup asortymentowych. O ile więc w wymianie artykułami zbożowymi państwa NAFTA generowały nadwyżkę obrotów, o tyle w handlu produktami ogrodniczymi kreowały stosunkowo niewielki deficyt (1,7 mld USD), podobnie jak w przypadku UE-27, świadczący o znacznej intensywności handlu wewnątrzgałęziowego warzywami i owocami. Mniejsze znaczenie miały w strukturze zarówno wywozu, jak i przywozu NAFTA artykuły zwierzęce. Łącznie wartość eksportu zwierząt żywych, mięsa i przetworów mięsnych oraz produktów mleczarskich stanowiła około 15,5% eksportu rolno-spożywczego ogółem, a wartość importu – około 11% całości wydatków ponoszonych na zagraniczne zakupy żywności.

4. Scenariusze rozwoju handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi – symulacje w warunkach równowagi ogólnej

Symulowane zmiany polityki handlowej w sektorze rolnym i zniesienie wszelkich dopłat do eksportu żywności mogą doprowadzić do ograniczenia wartości eksportu wszystkich podstawowych grup produktów rolno-żywnościowych z UE-27, z wyjątkiem nasion oleistych (tab. 5). Stosunkowo największych zmian można się spodziewać w eksporcie cukru oraz mięsa, podrobów i przetworów mięsnych. Wartość przychodów uzyskiwanych z tytułu zagranicznej sprzedaży tych grup produktów może obniżyć się odpowiednio o blisko 60% i około 20% w sytuacji wdrożenia propozycji liberalizacyjnych z grudnia 2008 roku (wariant 1) oraz o ponad 82% i 14% w obliczu pełnej, multilateralnej liberalizacji światowego handlu rolnego (wariant 2). Można zauważyć, że w przypadku większości analizowanych grup asortymentowych większa redukcja wpływów z tytułu eksportu mogłaby nastąpić, gdyby do skutku doszła pełna i wielostronna rezygnacja ze stosowania dopłat do eksportu żywności oraz całkowita redukcja taryf celnych.

Obniżenie poziomu ochrony celnej rynku UE-27 może z kolei wywołać wzrost importu ważniejszych grup artykułów rolno-spożywczych na Jednolity Rynek Europejski – tym większy, im większy zakres redukcji taryf celnych. Najbardziej dynamicznego wzrostu wydatków importowych można oczekiwać na chronionym najwyższymi stawkami celnymi rynku cukru. Wartość importu cukru do UE-27 może bowiem zwiększyć się w granicach od 24%, przy założeniu implementacji nowego porozumienia rolnego na zasadach określonych w *draft modalities* z grudnia 2008 roku (wariant 1), do 74%, w sytuacji całkowitej, multilateralnej liberalizacji świato-

Tabela 5. Zmiany wartości eksportu i importu ważniejszych grup produktów rolno-żywnościowych w UE-27 i NAFTA w warunkach liberalizacji światowego handlu rolnego – zmiany w porównaniu ze stanem wynikającym z utrzymania obecnego poziomu ochrony celnej rynków

Grupy produktów	Eksport (w %; ceny fob)		Import (w %; ceny cif)	
	UE-27	NAFTA	UE-27	NAFTA
Wariant 1 – Liberalizacja światowego handlu rolnego według <i>modalities</i> z 6.12.2008				
Zboża	-1,02	20,66	-1,22	15,27
Nasiona i owoce oleistych	2,17	1,77	-2,45	1,18
Owoce, warzywa i orzechy	-2,78	3,26	0,54	1,81
Oleje i tłuszcze	-2,25	1,28	1,26	2,40
Cukier	-59,48	0,43	24,17	23,59
Mięso, podroby i przetwory mięsne	-20,51	41,39	14,50	23,10
Mleko i produkty mleczarskie	-3,61	69,85	3,27	75,26
Wariant 2 – Pełna multilateralna liberalizacja światowego handlu rolnego				
Zboża	-3,31	62,84	-0,87	27,66
Nasiona i owoce oleistych	2,30	-0,62	-4,08	3,18
Owoce, warzywa i orzechy	-2,02	7,84	1,15	4,97
Oleje i tłuszcze	-4,30	1,41	3,17	4,54
Cukier	-82,27	-3,46	74,11	38,56
Mięso, podroby i przetwory mięsne	-14,33	87,10	35,47	38,22
Mleko i produkty mleczarskie	2,27	173,18	8,63	145,29

Źródło: symulacje GTAP.

wej wymiany rolnej (wariant 2). Znaczący wzrost importu może nastąpić także na rynkach produktów pochodzenia zwierzęcego, a zwłaszcza na rynku mięsa, podrobów i przetworów mięsnych. Wydatki na sprowadzane z zagranicy artykuły mięsne w warunkach pełnego uwolnienia handlu rolnego mogą przekroczyć nawet 35% w porównaniu z utrzymaniem *status quo* w zakresie dostępu do światowych rynków rolnych. Można uznać, że uwalnianie wymiany gospodarczej z zagranicą może przyczynić się do utraty części rynku przez producentów i przetwórców mleka, mięsa i cukru z UE-27 na rzecz dostawców z krajów o niższych kosztach wytwarzania, przede wszystkim z Australii, Nowej Zelandii, Ameryki Południowej, Ameryki Północnej czy Ukrainy. W stosunkowo najmniejszym zakresie zmiany wolumenu wymiany handlowej UE-27 mogą być obserwowane na rynku zbóż i nasion oleistych. Bez względu na skalę potencjalnej liberalizacji światowego handlu rolnego w tej grupie państw możliwe jest nieznaczne obniżenie wartości wydatków ponoszonych na sprowadzane z zagranicy zboża i nasiona oleistych. We wspólnotowym handlu nasionami oleistych nie należy oczekiwać większych zmian, ponieważ ze względu na niski stopień samowystarczalności UE-27 w tym zakresie import surowców oleistych na JRE przebiega na warunkach beczelowych, a wolumen obrotów uzależniony jest głównie od wahań popytu, podaży i cen na rynkach wewnętrznych Wspólnoty i rynkach światowych.

Wyniki przeprowadzonych analiz symulacyjnych wskazują, że postępująca liberalizacja światowych obrotów rolnych może spowodować istotny wzrost eksportu zbóż, mięsa, podrobów i przetworów mięsnych oraz artykułów mleczarskich z państw NAFTA. W wariantcie 2 symulacji, zakładającym niczym nieskrępowaną liberalizację globalnego handlu rolnego, przychody z tytułu eksportu tych trzech grup towarowych z NAFTA mogą wzrosnąć odpowiednio nawet o około 63%, 87% i 173%. Jednocześnie należy zwrócić uwagę na wysokie prawdopodobieństwo prawie 1,5-krotnego i blisko 40-procentowego wzrostu wartości importu produktów mleczarskich i mięsnych, co – w zestawieniu z dynamicznym wzrostem wartości eksportu – pozwala wnioskować o bardzo wysokiej intensywności handlu wewnątrzgałęziowego tymi grupami produktów w państwach Ameryki Północnej. Ponadto, odpowiednio o około 15% i 24% (w rezultacie wdrożenia *draft modalities* z końca 2008 roku – wariant 1) lub 40% i 30% (w efekcie urzeczywistnienia pełnego, multilateralnego uwolnienia światowego handlu rolnego – wariant 2), w porównaniu z sytuacją, w której utrzymano by obecny kształt międzynarodowej polityki handlowej, mogą zwiększyć się wydatki importowe ponoszone przez kraje NAFTA na zboża i cukier.

5. Podsumowanie

Największymi w skali świata eksporterami i importerami artykułów rolnych i żywnościowych były kraje UE-27 i NAFTA, przy czym znaczenie obrotów rolnych w strukturze handlu towarowego ogółem było w nich relatywnie niewielkie i oscylowało wokół 10% całkowitego wolumenu, co oznacza, że państwa wysoko rozwinięte częściej podejmują specjalizację i czerpią korzyści z eksportu wyrobów przemysłowych. Wymianę produktów rolno-spożywczych obu ugrupowań cechowała duża intensywność obrotów wewnątrzgałęziowych, determinowana komplementarnością struktur produkcji i ofert eksportowych państw skupionych w analizowanych strefach preferencyjnego handlu i krajach ich partnerów handlowych, świadcząca o zdolności krajów-eksporterów do zaspokajania preferencji popytowych odbiorców zagranicznych. Warto przy tym dodać, że wysoki udział handlu wewnątrzgałęziowego w bilateralnych obrotach handlowych wpływa na większą różnorodność dóbr oferowanych na rynkach i sprzyja lepszemu zaspokajaniu potrzeb konsumentów, a także umożliwia czerpanie korzyści skali i wzrost wydajności czynników wytwórczych zaangażowanych w procesie produkcji.

Rozważając efekty potencjalnej liberalizacji światowego handlu rolnego, można stwierdzić, że obniżanie poziomu ochrony celnej rynków krajów stosujących wysoki poziom protekcji, w tym UE-27, może prowadzić do powiększania importu artykułów rolno-żywnościowych, a redukcja subsydiów eksportowych – wywoływać spadek opłacalności eksportu na rynki o niskich cenach. Implementacja nowego porozumienia rolnego negocjowanego na forum WTO może się okazać mniej dotkliwa w skutkach dla państw NAFTA, które z racji znacznego potencjału produkcyjnego,

posiadanych przewag wydajnościowych i/lub kosztowych mogą zwiększyć wolumen eksportu podstawowych grup produktów rolno-spożywczych, z wyjątkiem cukru i nasion oleistych. Obserwowany wzrost importu może z kolei być podyktowany nie tylko obniżaniem barier celnych i względami cenowymi, ale także pobudzającym konsumpcję wzrostem dobrobytu ekonomicznego w USA i Kanadzie oraz rosnącym wraz z nim popytem na zróżnicowane produkty żywnościowe. W związku z powyższym można przypuszczać, że beneficjentami postępującej liberalizacji światowego handlu rolnego mogą stać się państwa dysponujące przewagami kosztowo-cenowymi, wynikającymi z niższej opłaty pracy i/lub renty położenia, które korzystając ze swobodnego dostępu do rynków państw wysoko rozwiniętych, mogą zwiększać wolumen produkcji rolnej i eksportu.

Literatura

- Berck P., Dabalen A., *A CGE model for California tax policy analysis: a review of literature*, CUDARE Working Paper no. 767, Department of Agricultural and Resource Economics, University of California, Berkeley 1995.
- Bhagwati J., *Regionalism versus multilateralism*, "The World Economy" 1992, vol. 15, no. 5.
- Bijak-Kaszuba M., *Regionalna liberalizacja handlu międzynarodowego a zmiany strukturalne zagranicznych obrotów towarowych kraju uczestniczącego (na przykładzie Polski)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2003.
- Carpenter T., *A Historical Perspective on Regionalism*, [w:] *Multilateralizing Regionalism. Challenges for the Global Trading System*, red. R. Baldwin, P. Low, Cambridge University Press, Cambridge 2009.
- Devarajan S., Go D.S., *The simplest dynamic general-equilibrium model of an open economy*, "Journal of Policy Modeling" 1998, vol. 20, no. 6.
- Dybowski G., *Uwarunkowania handlu zewnętrznego Polski towarami rolno-spożywczymi*, [w:] *Identyfikacja priorytetów w modernizacji sektora rolno-spożywczego w Polsce*, FAPA, Warszawa 1998.
- Fiorentino R.V., Crawford J., Toqueboeuf Ch., *The Landscape of Regional Trade Agreements and WTO Surveillance*, [w:] *Multilateralizing Regionalism*, red. R. Baldwin, P. Low, Cambridge University Press, Cambridge 2009.
- Gadomski J., Owsiański J.W., *Ekonometryczny model do badania wpływu unijnej i krajowej polityki rolnej na wyniki polskiego rolnictwa. Założenia i wstępne analizy*, [w:] *Rozwój sektora rolno-spożywczego w Polsce na tle tendencji światowych*, red. A. Kowalski, M. Wigier, Raport Programu Wieloletniego 2005-2009 nr 101, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2008.
- Grimwade N., *International Trade Policy. A Contemporary Analysis*, Routledge, London-New York 1996.
- Hertel T.W., Tsigas M.E., *Structure of GTAP*, [w:] *Global Trade Analysis. Modeling and Applications*, red. T.W. Hertel, Cambridge University Press, Cambridge 1997.
- Orłowski W.M., *Koszty i korzyści z członkostwa w Unii Europejskiej: metody, modele, szacunki*, CASE, Warszawa 2000.
- Pawlak K., *Międzynarodowa zdolność konkurencyjna sektora rolno-spożywczego krajów Unii Europejskiej*, Rozprawy Naukowe nr 448, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań 2013.
- Pawlak K., *Rozwój handlu zagranicznego produktami rolnymi USA*, „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” 2011, nr 3.

- Pawlak K., *The static effects of customs union in agri-food trade of the New Member States of the European Union*, "Annals of The Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists" 2011, vol. XIII, no. 6.
- Regional Trade Agreements Information System (RTA-IS), <http://rtais.wto.org/UI/PublicMaintainRTAHome.aspx>, 15.03.2013.
- Revised draft modalities for agriculture*, TN/AG/W/4/Rev.4, WTO, 6.12.2008.
- Robinson S., Roland-Holst D. W., *Macroeconomic structure and computable general equilibrium models*, "Journal of Policy Modeling" 1988, vol. 10, no. 3.
- Shoven J.B., Whalley J., *Applied general-equilibrium models of taxation and international trade: an introduction and survey*, "Journal of Economic Literature" 1984, vol. 22, no. 3.
- Śledziewska K., *Regionalizm handlowy w XXI wieku. Przesłanki teoretyczne i analiza empiryczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2012.
- UNCTADStat, http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_referer=&sCS_ChosenLang=en, 07.03.2013.
- Witzke H., Noleppa S., *EU agricultural production and trade: Can more efficiency prevent increasing 'land-grabbing' outside of Europe?*, Research Report of Agripol Network for Policy Advice, 2010, available at <http://agripol.de>.

STATE AND GROWTH PROSPECTS OF FOREIGN TRADE IN AGRI-FOOD PRODUCTS OF THE EUROPEAN UNION AND NAFTA

Summary: The aim of the paper is to present the state and possibilities of development of agri-food trade of the European Union and NAFTA in the conditions of implementation of the new agricultural agreement negotiated under the WTO auspices. A general equilibrium model of Global Trade Analysis Project was used in the research to make ex ante projections. There were two variants of the simulation analysis differing in the degree of reduction of customs tariffs. At first it was assumed that the liberalization of world agricultural trade would follow the proposals contained in the draft modalities of December 2008. In the second variant full multilateral liberalization of global trade in agricultural products was assumed.

Keywords: export, import, agri-food products, EU, NAFTA, liberalization of world trade.